
РОЗВИТОК ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

УДК 581.526.42 (477.85)

ДО ПИТАННЯ КАДАСТРОВОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ РАРИТЕТНИХ ВИДІВ БІОРІЗНОМАНІТТЯ ЕКОМЕРЕЖІ БУКОВИНСЬКИХ КАРПАТ

В.Д. Солодкий, Р.І. Беспалько, І.І. Казімір

Чернівецький національний університету імені Юрія Федьковича,
вул. Коцюбинського, 2, 58012, м. Чернівці, bespalko.r@gmail.com,

У відповідності до вимог Закону «Про екологічну мережу України» досліджено розвиток ключових, сполучних, буферних та відновлювальних територій екомережі Буковинських Карпат і Передкарпаття та стан раритетних видів біорізноманіття в контексті наповнення структурних елементів облікових номерів Державного земельного кадастру та Державного кадастру природно-заповідного фонду. **Ключові слова:** Буковинські Карпати та Передкарпаття, кадастрова інформація, збалансований розвиток, екомережа, природно-заповідний фонд.

К вопросу кадастровой идентификации раритетных видов биоразнообразия экосети Буковинских Карпат. Солодкий В.Д., Беспалько Р.И., Казимир И.И. В соответствии с требованиями Закона «Об экологической сети Украины» исследовано развитие ключевых, соединительных, буферных и восстановительных территорий экосети Буковинских Карпат и Прикарпатья и состояние раритетных видов биоразнообразия в контексте наполнения структурных элементов учетных номеров Государственного земельного кадастра и Государственного кадастра природно-заповедного фонда. **Ключевые слова:** Буковинские Карпаты и Прикарпатье, кадастровая информация, сбалансированное развитие, экосеть, природно-заповедный фонд.

The cadastral identification problem of the rare types of biodiversity ecological network of the Bukovina Carpathians. Solodky V.D., Bepalko R.I., Kazimir I.I. According to requirements of the Law "About an Ecological Network of Ukraine" development of key, connecting, buffer and recovery areas of an econetwork of the Bukovina Carpathians and Precarpathians is investigated. The condition of rare types of a biodiversity in a context of filling of structural elements of registration numbers of the State Land Cadastre and State Cadastre of the Nature Reserve Fund is researched. filling of structural elements of registration numbers of the State Land Cadastre is researched. **Keywords:** Bukovina Carpathians, cadastral information, sustainable development, ecological network, the Nature Reserve Fund.

Вступ

Аналіз методів землекористування структурних елементів екоме-

режі, в результаті якого встановлюється оптимальні поєднання ключових, сполучних, буферних і віднов-

лювальних територій, дає можливість прогнозувати розвиток природно-заповідного фонду (ПЗФ) регіону. Важливе значення у плануванні розвитку ПЗФ має створення такої його мережі, що дала б можливість зберегти в природному стані всі цінні, унікальні та найтиповіші для регіону ділянки природи з їх природною рослинністю та фауною. Це дозволить контролювати стан змін в екосистемах у порівнянні з іншими територіями, а також їх ступінь і спрямованість - основу для встановлення так званого екологічного порогу, за межами якого зміни в екосистемах стають незворотними.

Розвиток екомережі Буковинських Карпат та Передкарпаття здійснюється на принципах забезпечення цілісності екосистемних функцій основних складових структурних елементів екологічної мережі – територій природно-заповідного та лісового фонду, захисних насаджень, земель оздоровчого, рекреаційного призначення, а також територій, що мають особливу цінність – місць поширення раритетних видів та угруповань занесених до Червоної та Зеленої книг України, Європейського Червоного Списку та додатків Бернської конвенції. Саме цими принципами і регламентуються мета та головні завдання створення та ведення Державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду, який є базовою структурою Державного земельного кадастру щодо оцінки складу та перспектив розвитку ПЗФ, стану територій та об'єктів, що входять до нього, організації їх охорони й ефективного використання, планування наукових досліджень, а також забезпечення дер-

жавних органів, заінтересованих підприємств, установ та організацій відповідною інформацією, необхідною для вирішення питань соціально-економічного розвитку [7,10]. Ця діяльність відповідає Національному плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 роки та Основним засадам (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2020 року [5,6].

Об'єкти та методи

Дослідження здійснено у відповідності до положень Закону «Про екологічну мережу України» з метою збереження комплексу гірських та передгірських екосистем, середовищ існування видів фауни і флори, їх захисту від потенційно небезпечних факторів, а також забезпечення достатнього простору природних середовищ для існування біорізноманіття, створення необхідних умов для розселення і міграції видів, відновлення компонентів екосистем, що зазнали руйнації тощо. [2,4]. Включення територій до структурних елементів екомережі здійснено з урахуванням їх загальнодержавного та регіонального значення в аспекті ландшафтної, біотичної та екологічної ролі та розвитку попередніх досліджень [4].

З метою наповнення структурних елементів облікових номерів Державного земельного кадастру та Державного кадастру природно-заповідного фонду інформацією з відповідною кадастровою ідентифікацією у контексті розвитку екологічної мережі Буковинських Карпат та Передкарпаття нами здійснено аналіз їх ландшафтної структури відповідно до положень Закону «Про екологічну

мережу України» та визначених структурних елементів екомережі - ключових, сполучних, буферних та відновлювальних територій з таких позицій:

- врахування домінуючої ролі лісів при формуванні ключових територій екомережі, що забезпечать збереження найбільш цінних і типових компонентів ландшафтного та біотичного різноманіття;

- виявлення найменш антропогенно змінених екосистем;

- виявлення екосистем, що оберігають суміжні екосистеми від деструктивних антропогенних впливів і які повинні стати основою екомережі для збереження і збагачення існуючої ландшафтно-структури краю;

- виявлення найбільш вразливих до дії антропогенних чинників екосистем, щодо яких необхідне застосування превентивних заходів їх збереження.

При формуванні екомережі враховано положення Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат [9], що екологічна мережа має бути адаптована до трьох рівнів - міждержавного, національного і регіонального.

Виклад основного матеріалу

Принциповою позицією наших підходів до розвитку екомережі в контексті наповнення структурних елементів облікових номерів Державного земельного кадастру та Державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду об'єктивною інформацією та її кадастровою ідентифікацією є кількісний та якісний аналіз рослин та тварин, занесених до Червоної книги України, Зеленої книги України, Європейського Червоного Списку та додатків Бернської конвенції [3,11,12], а також ступінь забезпечення їх охороною (рис. 1).

Рис. 1. Стан збереження раритетних видів судинних рослин і тварин Буковинських Карпат та Передкарпаття, занесених до Червоної книги України, Європейського Червоного Списку та Бернської конвенції: у дужках вказано кількість видів; В-болотяні – водно-болотні види

З цією метою нами визначено таксономічний склад елементів флори Буковинських Карпат та Передкарпаття (рис.2), що свідчить про його велику різноманітність та унікальність – тут виявлено 90 раритетних

видів судинних рослин, що належать до 28 родин. Достатньо забезпечені охороною 48 видів (53,3 %), це переважно лісові (19) та лучні (16) види. Недостатньо забезпечені охороною 26 видів (28,9 %), із них 8 – лісові, 11

– лучні, 7 – водно-болотяні, що знаходиться за межами заповідних територій, або ж охороняються як малочисельні популяції регресивного

типу. Не забезпечені охороною 16 раритетних видів судинних рослин (17,8 %) із них 8 – лучні, по 4 – лісові та водно-болотяні.

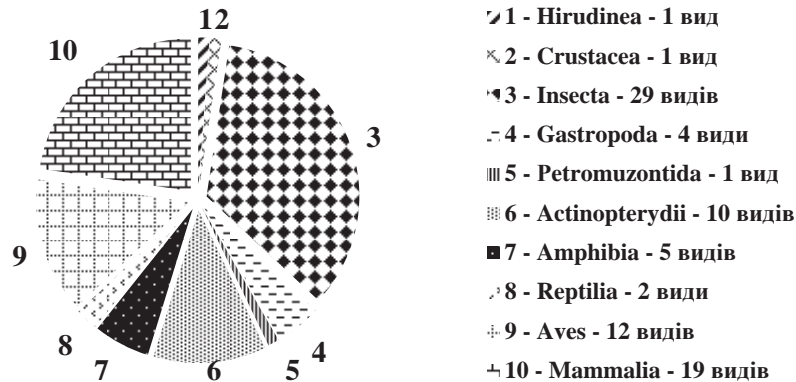

Рис. 2. Таксономічна характеристика класів раритетних видів тварин Буковинських Карпат та Передкарпаття

У структурі фауни (рис.3) на досліджуваній території налічується 84 раритетні види тварин 10 класів: *Insecta* – 29 видів, *Mammalia* – 19, *Aves* – 12, *Actinopterydii* – 10, *Amphibia* – 5, *Gastropoda* – 4, *Hirudinea*, *Crustacea*, *Petromuzontida* по 1 виду. Із них достатньо забезпечені охороною 42 види (50,0 %), недостатньо – 27 (32,1 %), не забезпечені охороною 15 видів (17,9 %) – переважно лучних (7) і лісових (4). Найкраще забезпечені охороною лісові фауністичні комплекси, гірше – лучні.

На території Буковинських Карпат та Передкарпаття виявлено 24 асоціації рідкісних, таких, що перебувають під загрозою зникнення, та типових природних рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України. Насамперед потребують охорони: угруповання букових лісів (*Fageta sylvaticae*) з домінуванням у травостой лунарії оживаючої (*Lunaria*

rediviva) та цибулі ведмежої (*Allium ursinum*); угруповання сіровільхових лісів (*Alneta incanae*) з домінуванням у травостой страусового пера звичайного (*Matteuccia struthiopteris*) та цибулі ведмежої (*Allium ursinum*); угруповання яворових лісів (*Acereta pseudoplatani*) з домінуванням у травостой лунарії оживаючої (*Lunaria rediviva*); угруповання звичайнодубово-ялицевих лісів (*Querceto (roboris) – Abieta (albat)*) [3].

Нами встановлено наступні критерії для визначення ключових територій екомережі Буковинських Карпат та Передкарпаття:

- територія є природно-заповідним об'єктом загальнодержавного або регіонального значення площею більше 5000 тисяч гектарів;

- наявність не менше 50 видів з Червоної книги України і видів, що підлягають охороні згідно з міжнародними списками, які

представлені достатньо чисельними і стабільними популяціями;

- наявність рослинних угруповань із Зеленої книги України;

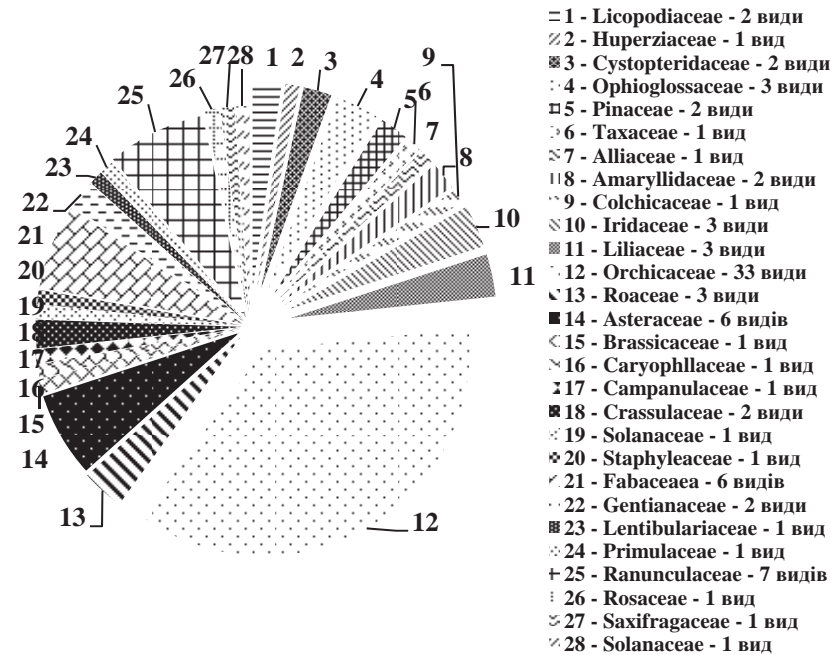

Рис. 3. Таксономічна характеристика родин раритетних видів судинних рослин Буковинських Карпат та Передкарпаття

Враховуючи вимоги Закону «Про екологічну мережу України», перспективний план розвитку територій природно-заповідного фонду, домінуючу роль лісових ландшафтів та розроблені нами критерії, визначено наступні ключові території екомережі Буковинських Карпат та Передкарпаття:

Національний природний парк «Вижницький»,

Національний природний парк «Черемоський»,

Проектований національний природний парк «Сторожинецький»,

Проектований національний природний парк «Буковинські гірські ліси»,

Регіональний ландшафтний парк «Черемоський»,

Загальнозоологічний заказник місцевого значення «Зубровиця».

Сполучні території екомережі Буковинських Карпат та Передкарпаття - просторові, витягнутої конфігурації структури, що зв'язують між собою ключові території і включають існуюче біорізноманіття різного ступеня природності та середовища його існування. Головною їх функцією є забезпечення процесів розмноження, обміну генофондом, міграції видів, поширення видів на суміжні території, переживання ними несприятливих умов, переховування, підтримання екологічної рівноваги.

Більшість показників, за якими виділяються сполучні території екомережі, збігається з показником для встановлення ключових територій. У загальних рисах вони повинні мати: оптимальні умови для виживання організмів, можливості для поширення і міграції, бути придатні для відпочинку і живлення міграційних тварин, можливості для інтеграції в єдину національну екомережу. Критерії виділення сполучних територій нами визначені наступні:

- сполучні території повинні займати достатньо великі площі, тому що біотопи, що знаходяться у їх межах мають надавати притулок окремим видам та популяціям видів;

- сполучні території не повинні містити бар'єрів, які можуть перешкоджати міграціям особин;

- конфігурація, розміри, довжина і структура середовища існування сполучних територій повинні відповідати біологічним потребам окремих видів;

При формуванні екомережі Буковинських Карпат та Передкарпаття нами виділені наступні сполучні території екомережі:

- Гринявський середньогірно-лісовий,

- Покусько-Буковинський низькогірно-лісовий,

- Прут-Сіретський лісовий,

- Черемоський долинно-річковий,

- Прутський долинно-річковий,

- Сіретський долинно-річковий.

Буферні території екомережі області розташовані навколо ключових та сполучних територій і забезпечують їх захист від зовнішніх впливів, зокрема запобігають негативному впливу господарської діяльно-

сті на суміжних ділянках. Розміри буферних територій визначаються відповідно до типу та цільового призначення ключових та сполучних територій, а також на основі спеціальних обстежень ландшафтів та господарської діяльності на прилеглих територіях і становлять як правило до 100 метрів. Розміри буферних територій природно-заповідного фонду співпадають з їх охоронними зонами і становлять 50-100 метрів в залежності від їх статусу.

Зважаючи на незначну порушеність природних екосистем досліджуваної території, константовано, що відновлювальні території при формуванні екомережі Буковинських Карпат та Передкарпаття виділяти не доцільно. На локальних ділянках порушених ландшафтів запропоновано рекомендації з покращення екологічної ситуації.

Висновки

Таким чином у результаті аналізу стану природно-ресурсного потенціалу, біотичного й ландшафтного різноманіття, перспективного плану розвитку територій природно-заповідного фонду та домінуючої ролі лісових ландшафтів, нами розроблено нові підходи до розвитку екомережі Буковинських Карпат та Передкарпаття в контексті положень Державного земельного кадастру та Державного кадастру природно-заповідного фонду та Закону «Про екологічну мережу України». Важливою позицією наших підходів до розвитку екомережі є кількісний та якісний аналіз раритетних видів рослин та тварин, а також ступінь забезпечення їх охороною. При формуванні

екомережі враховано положення Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат, що екологічна мережа має бути адаптована до трьох рівнів - міждержавного, національного і регіонального.

Дослідження раритетних видів біорізноманіття в контексті розвитку екомережі Буковинських Карпат та Передкарпаття набуває особливої актуальності в зв'язку з набуттям чинності з 01.01. 2013 року Закону Укра-

їни «Про Державний земельний кадастр» [7], що акумулює дані кадастрів галузевих природних ресурсів, зокрема Державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду України [10], в частині наповнення структурних елементів облікових номерів Державного земельного кадастру об'єктивною інформацією та її кадастровою ідентифікацією.

Література

1. Дідух Я. П. Класифікація екосистем - імператив національної екомережі (ECONET) України / Дідух Я. П., Шеляг-Сосонко Ю. Р. // Укр. ботан. журн. - 2001. - Т. 58, № 4. - С. 450-458.
2. Закон України «Про екологічну мережу України» // Збірник законодавчих актів України про охорону навколишнього природного середовища. - Т.10 - Чернівці: Зелена Буковина, 2005. - С.559-563.
3. Зелена книга України. - К.: Альтерпрес, 2009. - 448 с.
4. Масікевич Ю.Г. Деякі аспекти формування екологічної мережі Чернівецької області в розвитку національної екологічної мережі України / Масікевич Ю.Г., Чорней І.І., Солодкий В.Д. та ін. // Екологія та ноосферологія. т.16, № 3-4.Київ-Дніпропетровськ - 2005 р. - С. 33-39.
5. Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 роки.- Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 травня 2011 р. N 577-р
6. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року // Відомості Верховної Ради України, 2011, N 26.- С. 218-234.
7. Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру. Пост. Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2012 р. № 1051[Електронний ресурс] // Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1051-2012-п>.
8. Розбудова екомережі України / Наук. ред. Ю. Р. Шеляг-Сосонко. - К., 1999. -127 с.
9. Рамкова Конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат // Жива Україна. - 2004. - № 4-5. - С. 7-10.
10. Солодкий В.Д. Державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду: Навч. посібник /Солодкий В.Д, Беспалько Р.І., Казімір І.І., Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2012.- 256 с.
11. Червона книга України: Рослинний світ. - К.: Глобалконсалтинг, 2009. - 912 с.
12. Червона книга України: Тваринний світ. - К.: Глобалконсалтинг, 2009. - 624 с.